

5 - A tisztességes eljárás garanciái a törvénnyel összeütközésbe került gyerekek ügyeiben

Szerző : PILnet - Utoljára frissítve : 29.11.2022

A nemzetközi dokumentumokban elírt eljárási garanciák (ENSZ Gyermekjogi Egyezménye 40. cikk, Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk, az EU Alapjogi Chartájának 47. cikke, valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 14. cikke) mindegyikére való hivatkozás a magyar jogrendszerben. Az EU kötelező elírásai közül a 2016/800/EU irányelvnek való megfelelés érdemel figyelmet a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról. A fiatalkorúval szemben az eljárást az életkori sajátosságainak figyelembevételével úgy kell lefolytatni, hogy az elsegítse a fiatalkorúban a törvények iránti tiszteletét.

Alapvető problémát a végrehajtás, és annak minősége jelent. Különösen komoly kihívás a soronkívüliség elvének biztosítása, és az eljárások elhúzódásának megelőzése.

Menü

- 5.1 A büntetés célja
- 5.2 Független és pártatlan bíróság
- 5.3 Ártatlanság vélelme
- 5.4 Információhoz való jog
- 5.5 A büntetőeljárás nyelve és a nyelvhasználat joga
- 5.6 A bizonyítási eljárás szabályai
- 5.7 Az eljárás egyes jellemzői, különös tekintettel a fellebbezéshez való jogra
- 5.8 Védelemhez és törvényes képviselőhöz való jog
- 5.9 Az eljárás időbenisége

5.1 A büntetés célja

A büntetés általános célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el. (Btk. 79.§) Ehhez képest a fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon. Erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani. (Btk. 106.§)

5.2 Független és pártatlan bíróság

Magyarországon nem működik önálló fiatalkorúak bírósága, és nem érvényesül kizárólagos illetékességi szabály sem. A fiatalkorúak ügyeiben általános illetékesség, de speciális összetételű bíróságok járnak el. (lásd 1.1 rész)

A fiatalkorúak ellen megindított eljárásokban a bíróság összetétele kiemelkedő jelentőséggel bíró kérdés, mivel ha az nem az elírt követelményeknek megfelel, az abszolút eljárási szabálysértésnek minősül, amely az adott ügyben meghozott ítélet hatályon kívül helyezéséhez vezet a Be. 607. § (1) bekezdése alapján. Az első fokon eljáró bíróság ülnökének pedagógusnak, pszichológusnak, vagy a család-, gyermek- és ifjúságvédelmi szolgáltatás, gyámügyi igazgatás keretében az ellátottak gyógyítását, ápolását, foglalkoztatását, fejlesztését, ellátását, nevelését, gondozását vagy szociális segítségét, a gyermek sorsának rendezését közvetlenül szolgáló, egyetemi vagy iskolai végzettséghez kötött munkakörben dolgozó vagy korábban dolgozó személynek kell lennie.

Fiatalkorú terhelt esetében a bíróságnak érvényre kell juttatnia már a tárgyalás előkészítésétől kezdve a bíróság összetételére vonatkozó speciális szabályokat. (lásd. 1.1 rész) Ha ugyanabban az ügyben az ügyész felnőtt korú vádlottal szemben is vádat emel a fiatalkorú vádlott mellett, akkor szintén csak a fiatalkorúak bírósága dönthet a tárgyalás előkészítése körében felmerülő kérdésekben.

A Be. 692. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a fiatalkorúak bírósága előtti eljárásokban ügyészségi fogalmazó, valamint alügyész nem képviselheti a vádat. Az ügyész és a védő részvétele kötelező az eljárásban, amivel érvényesül a fegyveregyenlőség elve. Az Európa Tanács Gyermekbarát Igazságszolgáltatásról szóló ajánlása az ügyészeket jelöli ki arra, hogy biztosítsák a gyermekbarát megközelítés érvényesülését a büntetőeljárás első (nyomozati) szakában. A magyar szabályozás a fiatalkorúak ügyészével kapcsolatban semmilyen speciális elvárást nem fogalmaz meg.

A pártatlanság biztosítása érdekében a Be. részletesen szabályozza a kizárás feltételeit, okait és az elintézésére vonatkozó eljárást mindazokkal (bíróval, ügyésszel, nyomozóhatóság tagjával, védővel, szakértővel) szemben, akiktől az ügy elfogulatlan megítélése nem várható el.

5.3 Ártatlanság védelme

Senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg bűnösségét a bíróság jogerős ügyszöveg határozata meg nem állapítja - mondja ki a Büntetőeljárásról szóló törvény (1.§) A terhelt nem kötelezhető az ártatlansága bizonyítására (7.§)

A magyar szabályozás összhangban van az ártatlanság védelme egyes vonatkozásainak és a tárgyaláson való jelenlét jogának erősítéséről szóló 2016. március 9-i 2016/343/EU parlamenti és tanácsi irányelvvel.

5.4 Információhoz való jog

A büntetőeljárásról szóló törvény a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság kiemelt feladataként fogalmazza meg, hogy a tájékoztatáshoz való jog megfelelő végrehajtását. Ennek értelmében törekedni kell arra, hogy a joggal konfliktusba került fiatal a vele közölteket megértse és magát

megértesse. (Be. 74.§) E cél elérése érdekében a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a kapcsolattartás során

- a. egyszerűen és közérthetően fogalmaz,
- b. figyelembe veszi a büntetőeljárásban részt vevő személy állapotát és személyes jellemzőit, valamint
- c. meggyőződik arról, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személy a vele szóban közölteket megértette-e, ennek hiányában a közlést megmagyarázza.

5.5 A büntetőeljárás nyelve és a nyelvhasználat joga

A büntetőeljárás nyelve a magyar. A Magyarországon élő, törvényben elismert nemzetiségek tagjai a büntetőeljárásban a nemzetiségi anyanyelvüket használhatják. Senkit nem érhet hátrány amiatt, hogy a magyar nyelvet nem ismeri. A büntetőeljárásban mindenki jogosult az anyanyelvét használni. A büntetőeljárásban a hallássérült, illetve a siketvak személy jogosult jelnyelvet használni. (Be. 8.§)

Ha a büntetőeljárásban részt vevő személy a nem magyar anyanyelvét kívánja használni, - lehetőleg a jogi szaknyelv megfelelő ismeretével rendelkező - tolmácsot kell igénybe venni. (Be. 78.§) Tolmácsként a jogszabályban meghatározott feltételeknek megfelelő személy vehet igénybe. Ha ez nem lehetséges, eseti tolmácsként kell nyelvismerettel rendelkező más személyt kirendelhetni. A tolmács közreműködésével folytatott eljárási cselekményen jelenlévők a tolmácsolás nem megfelelő minősége miatt más tolmács kirendelését indítványozhatják. (Be. 201.§)

A kézbesítendő ügyirat lefordításáról az a bíróság, ügyészség, illetve nyomozó hatóság gondoskodik, amelyik a határozatot meghozta vagy az egyéb ügyiratot kibocsátotta.

5.6 A bizonyítási eljárás szabályai

A nemzetközi előírásoknak megfelelően a magyar szabályozás is kimondja, hogy büntetőeljárásban senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen vagy önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatson. (Be. 7.§)

Ezen túlmenően a szabad bizonyítás elve érvényesül a büntetőeljárásban, amit a fiatalok védelmében és érdekében korlátoz a Büntetőeljárási törvény, az alábbiak szerint:

- A Be. 87. § (2) bekezdése rögzíti, hogy a tizennyolcadik életévét be nem töltött tanú vallomását mászeres vallomásellenőrzéssel (poligráf) nem lehet vizsgálni, még beleegyezése esetén sem.
- Kötelező bizonyítási eszközként rendelkezik a közokiratról, a környezettanulmányról és az összefoglaló pártfogó felügyelői véleményről. Ez utóbbi elkészítését az ügyész akkor kéri, ha a fiatalok korábban megelőző pártfogás alatt állt.

Az előírások szerint a gyanúsított kihallgatását követően haladéktalanul be kell szerezni a környezettanulmányt, amely tartalmazza a fiatalok számára az iskolája által nyilvántartott és kezelt adatait, vagy a munkahely által adott tájékoztatást is, továbbá a fiatalok bűnmegelőzési

szempontú kockázatértékelését. A környezettanulmányt a pártfogó felügyelő készíti el. A pártfogó felügyelő a környezettanulmányban átfogó képet nyújt a fiatalkorú életviteléről, egyéniségéről, értelmi és érzelmi fejlettségéről, családi és baráti kapcsolatairól stb., és bemutatja a feltárt tények, körülmények és a bűncselekmény elkövetése között fennálló kapcsolatot.

Ezek a bizonyítási rendszer - a 2016/800 (EU) irányelvvel összhangban - a fiatalkorú egyéni értékelésének átfogó rendszerét teremti meg, és lehetőséget ad arra, hogy a bíróság megismerhesse a fiatalkorú személyiségét, értelmi fejlettségét, közvetlen környezetét, feltárja a bűncselekmény elkövetéséhez vezető okokat, s így a legmegfelelőbb büntetést vagy intézkedést alkalmazhassa.

Mivel gyermek- és fiatalkorban gyakoriak a nagyobb változások a személyiségben, körülményekben. Ezért legkésőbb az ügydöntő határozat meghozatala előtt intézkedni kell a fiatalkorú egyéni értékelésének ismételt elvégzése iránt, ha az eljárás során felmerül, hogy jelentős változás történt, vagy két évnél több telt el a korábbi értékelés készítése óta. (Be. 683.§ (4) bek.)

5.7 Az eljárás egyes jellemzői, különös tekintettel a fellebbezéshez való jogra

A fiatalkorú terhelt távollétében nem tartható meg az előkészítő ülés, illetve a tárgyalás.

Mivel a fiatalkorú vádlott megalapozott döntést hozhat a bűnössége elismerése, vagy el nem ismerése, valamint az eljárás további menetének megválasztása tekintetében, ezért a törvény megteremti annak a lehetőségét, hogy a fiatalkorú vádlottal szemben is alkalmazható legyen a Büntetőeljárás törvény XCIX. fejezete szerinti egyezség megkötése és ezzel az eljárás elterelése. (lásd 8.1)

A fiatalkorúak elleni eljárásban a tárgyaláson a vádlott, illetve a tanú kihallgatását csak a tanács elnöke végezheti. Ez pedig a Be. 523. § (4) bekezdésében foglaltak szerint zajlik, vagyis a vádlotthoz vagy a tanúhoz a tanács elnöke által lefolytatott kihallgatást követően az arra jogosultak is kérdéseket intézhetnek.

Az elsőfokú bíróság ítélete és ügydöntő végzése minden esetben önállóan támadható fellebbezéssel, a nem ügydöntő végzés esetén erre csak akkor van lehetőség, ha azt a törvény nem zárja ki. Teljes körű jogorvoslati jogosultság illeti meg a vádlottat, az ügyészt, a védőt, azzal a korlátozással, hogy a vádlott és a védő kizárólag a vádlott javára fellebbezhet. A másodfokú bíróság a fellebbezéssel megtámadott ítéletet, valamint az azt megelőző bírósági eljárást teljes terjedelmében felülbírálja.

Amennyiben az ítélet kihirdetésére a fiatalkorú vádlott törvényes képviselőjének távollétében kerül sor, akkor a határozatot kézbesíteni kell részére is és annak kézbesítésétől számított nyolc napon belül terjesztheti elő fellebbezését a törvényes képviselő. A törvényes képviselő fellebbezéséhez a fiatalkorú vádlott hozzájárulására nincs szükség.

A fiatalkorú gondozójának is meg kell küldeni az ítéletet, neki azonban nincs fellebbezési jogosultsága, ha a határozat megküldését elmulasztja az eljáró bíróság a részére, annak sincs eljárásjogi szempontból jogkövetkezménye.

A másodfokú eljárás a fiatalkorú vádlott távollétében is lefolytatható ha a szabadlábon lévő fiatalkorú vádlott a szabályszerű értesítés ellenére nem jelenik meg az eljáró bíróság előtt, vagy ha lakcímének megváltozását nem jelentette be és ezért nem lehet értesíteni őt a tárgyalás helyszínéről, időpontjáról.

A fellebbezések kapcsán érvényesül Magyarországon a súlyosítási tilalom. Ez az alapelv a vádlott és a védő részére lehetővé teszi a fellebbezési jog kockázat nélküli gyakorlását, kizárva azt, hogy ha csak azok fellebbeztek, akkor a vádlottra hátrányosabb másodfokú bírósági határozat szülessen.

5.8 Védelemhez és törvényes képviselőhöz való jog

A meghatalmazott védő személye kérdésében a fiatalkorú törvényes képviselője, vagy nagykorú hozzátartozója is dönthet. A védőnek a fiatalkorú elkövető védelme során úgy kell eljárnia, hogy előmozdítsa a fiatalkorú helyes irányú fejlődését.

A fiatalkorú „speciális terhelti alany” számít, így az ellene indult büntetőeljárásban a védő részvétele kötelező. A védő tárgyaláson való kötelező részvételére vonatkozó szabályok megsértése a Be. 608. § (1) bekezdés d) pontja alapján abszolút hatályon kívül helyezési oknak minősül. (a védő kirendelés szabályairól ill. a védő szerepéről a nyomozati szakban lásd 2.1)

A védőnek nemcsak a tárgyaláson, hanem a tárgyalási szakban megtartott bizonyítási kísérleten, szemlén is jelen kell lennie, azonban nem terheli megjelenési kötelezettség a kiküldött, illetve megkeresett bírói eljárás során.

Ha a fiatalkorú meghatalmazott védője nem jelenik meg a tárgyaláson, akkor a vádlott meghatalmazhat más védőt, vagy a bíróság felkészülési idő biztosítása mellett más védőt rendel ki a fiatalkorú vádlott számára. A fellebbviteli tárgyaláson is kötelező a védői részvétel, abban az esetben is, ha a fiatalkorúnak nincs személyes megjelenési kötelezettsége.

A törvényes képviselő jogállását tekintve a védő jogállásával azonos, a különbség, hogy a védő kötelezettségei nem terhelik. Például a tárgyaláson nem terheli megjelenési kötelezettség.

5.9 Az eljárás időbenisége

A Büntetőeljárás törvény a különleges bánásmódot igénylő sértettek és terheltek vonatkozásában soron kívüli eljárást ír elő (Be. 79.§) illetve rögzíti, hogy ha a fiatalkorúval szemben öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás, akkor a nyomozást a fiatalkorú gyanúsítottkénti kihallgatásától számított egy éven belül be kell fejezni. Ha a fiatalkorúval szemben öt évnél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban nyomozás, annak határideje a gyanúsított kihallgatásától számított két éven túl nem hosszabbítható meg. (Be. 687.§)

A fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárás - a rögzített nyomozási határidők miatt - korlátozott időtartamban zajlik, amely négy év, bizonyos bűncselekmények esetében hat év is lehet. Ebből látható, hogy az időmúlás miatt a fiatalkorúakra vonatkozó speciális rendelkezéseket gyakran nem lehet a teljes eljárásban alkalmazni (hiszen elmúlt 18 éves).

További információk

Dr. Nagy A. - Nagyné Dr Gál M.: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás sajátosságai. Forrás: ujbtk.hu

Dr. Turi Barnabás: A fiatalkorúak bíróságának eljárása, annak sajátosságai. Forrás: ujbtk.hu

EU Alapjogi Charta

1991. évi LXIV törvény az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény kihirdetéséről

ENSZ Gyermekjogi Bizottság 24. sz. Általános Kommentár

1993. évi XXXI. tv. az Emberi Jogok Európai Egyezményének kihirdetéséről

Az Európai Parlament és Tanács a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról című 2016/800 (EU) irányelv

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2013. évi CCXL. törvény a Büntetés végrehajtásról

2017. évi XC. törvény a Büntetőeljárásról